

ECONOMIES' HORIZONS
Економічні горизонтиDOI: doi.org/10.31499/2616-5236Homepage: <http://eh.udpu.edu.ua>**ISSN**
2522-9273
(print)
2616-5236
(online)

UDC: 336.71

JEL Classification E42, E47

DOI: [10.31499/2616-5236.2\(31\).2025.328919](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(31).2025.328919)

Yuri Kozyr, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
Postgraduate student of the Department of Mathematics and Economics

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ УКРАЇНИ****THEORETICAL PRINCIPLES OF STATE REGULATION OF THE
NATIONAL MARKET OF ELECTRONIC PAYMENTS OF UKRAINE**

Анотація: У статті досліджено теоретико–методологічні та прикладні засади державного регулювання національного ринку електронних платежів України. Підкреслено, що розвиваючи методологічний базис державного регулювання електронних платежів, слід враховувати наступні аспекти: по–перше, загальносвітові і національні тренди поступу електронних грошей і платежів; по–друге, чинники, котрі впливають на розвиток електронних платежів і розрахунків; по–третє, інструменти та засоби державної політики розвитку і реалізації потенціалу електронних платежів, що підсилить стійкість платіжного ринку.

Abstract: The article examines the theoretical, methodological and applied principles of state regulation of the national electronic payments market, which is based on a comprehensive analysis of key conceptual provisions. It is noted that the identification and understanding of the essential characteristics, as well as the configuration of the payment system and the structure of its elements allows us to identify the roles that electronic payments play in the economy. It is emphasized that when developing the methodological basis of state regulation of electronic payments, it should be noted that institutions responsible for managing the development of the national economy should take into account the following aspects: first, global and national trends in the development of electronic money, settlements and payments; second, their current and prospective consequences, challenges, risks and threats at all levels of relations - individuals, business entities, regions, industries, national economies; third, factors that directly and indirectly affect the development of electronic payments and settlements; fourthly, the conditions for activating factors - stimulants and suppressing factors - disincentives; fifthly, the

mechanisms, tools and means of state policy for the development and realization of the potential of electronic payments. When forming the theoretical and methodological principles of state regulation of the development of the electronic payments market, it is necessary to take into account those criteria that unambiguously confirm that an increase in the volume of market activity can be interpreted as growth. It is proven that the practical testing of state regulation of the electronic payments market requires the implementation of the functions of analysis, planning, implementation and control to achieve the objectives of state policy in this area along the following vectors: increasing the potential of market entities – service providers; increasing market capacity; improving conditions for market development; strengthening market stability; implementing socially significant functions.

Keywords: theoretical aspects, methodological basis, state regulation, national market, electronic payments, monetary market, digitalization of business processes, stability of the electronic payments market

Ключові слова: теоретичні аспекти, методологічний базис, державне регулювання, національний ринок, електронні платежі, грошово-кредитний ринок, цифровізація бізнес-процесів, стійкість ринку електронних платежів

Постановка проблеми.

Розвиток ринку електронних платежів у світі та в Україні за останні десятиліття став не лише важливим драйвером економічного зростання, але й потужним інструментом, що кардинально трансформував сферу роздрібних продажів та грошово-кредитний ринок. Стрімкий прогрес у технологіях та впровадження інноваційних рішень у сфері електронних платежів сприяли спрощенню фінансових операцій, збільшенню швидкості обробки транзакцій, а також підвищенню доступності фінансових послуг для населення та бізнесу. Водночас, динамічний розвиток цього ринку висуває нові виклики, серед яких особливу увагу слід приділити державному регулюванню, забезпеченню систематичного моніторингу, посиленню безпеки транзакцій та ідентифікації

потенційних ризиків. Важливою складовою цих процесів є ґрунтовне вивчення підходів до класифікації електронних платежів, аналіз існуючої структури ринкового середовища, а також розробка ефективних моделей взаємодії між учасниками ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам обґрунтування теоретичних підходів до державного регулювання національного ринку електронних платежів приділяють значну увагу зарубіжні учені – У. Біндсейл [12], С. Боджагані [13], Б. Гева [15], К. Капляр [17], С. Кумарі [13], Дж. Пантелопулос [12], В. Састрий [13], Б. Халід [14], М. Хан [13], С. Чавісук [14], В. Чайясонтон [14], С. Чен [13], Р. Хойніс [16].

Українські дослідники також акцентують увагу на теоретичних підходах до державного регулювання сфери електронних

платежів – Н. Архирейська [1], Г. Бухарін [2], О. Васильєв [8], О. Вовченко [3], О. Демченко [4], М. Євдокімова [5], С. Князєв [6], О. Кучкова [1], Ю. Літвінова [9], Н. Поліщук [7], Є. Сопін [10], Т. Ставерська [9], У. Сторожилова [8], І. Ханін [10], О. Ціпцюра [4], Т. Штець [11] та інші.

Метою статті є аналіз теоретичних аспектів державного регулювання ринку електронних платежів у національній економіці.

Виклад основного матеріалу. Розробка теоретико–методологічних та прикладних засад державного регулювання національного ринку електронних платежів ґрунтується на всебічному аналізі ключових концептуальних положень і понять. Водночас слід зауважити, що науковий дискурс стосовно терміна «електронний платіж» залишається недостатньо розвиненим. Більшість дослідників, використовуючи це поняття, сходяться на думці, що електронний платіж – це один із способів здійснення оплати за товари та послуги з використанням електронних засобів. У цьому процесі кошти переказуються з одного банківського рахунка на інший, причому операція відбувається через комп'ютерні системи без прямого втручання співробітників банківської установи. Закономірно, що електронні платежі з'явилися і розвивалися паралельними трендами, а ніж електронні гроші, однак поява та розвиток останніх і пов'язаних із ними інструментів (електронні розрахункові картки, електронні гаманці, засоби електронних програмно-технічних комплексів,

призначених для здійснення автоматизованих операцій тощо) значно доповнили та надали нового імпульсу подальшому поступу системи електронних платежів [10, с. 175].

Виявлення та розуміння сутнісних характеристик, а також конфігурації платіжної системи та структури її елементів дозволяє вести мову про ідентифікацію ролі, яку реалізують електронні платежі в економіці. Водночас, на нашу думку, значно вище методологічно-прикладне значення таких узагальнень передбачає ідентифікацію не лише завдань (позитивний аспект), але й викликів і загроз (аспект економічної безпеки), які вони генерують [13, с. 25]. Відповідно, важливо кожній перевазі протиставляти ймовірну проблематику. Саме такий метод дозволить відобразити всебічну і об'єктивну характеристику впливу розвитку ринку електронних платежів на макроекономічні соціально-економічні процеси. На мікро-рівні електронні платежі стали невід'ємним елементом сучасного фінансового середовища. Вони виконують не лише роль зручного технологічного інструменту для проведення розрахунків, але й слугують основою для підвищення ефективності управління фінансами як для окремих підприємств, так і для організацій у контексті цифрової трансформації. Це робить питання класифікації електронних платежів особливо актуальним, адже їх грамотний аналіз, облік та управління є ключовими умовами

успішного функціонування бізнесу [9].

Розвиваючи методологічний базис державного регулювання електронних платежів, слід зауважити, що відповідальні за цю царину управління розвитком національної економіки органи мають чітко розуміти такі аспекти, як по-перше, загальносвітові і національні тренди поступу електронних грошей, розрахунків і платежів; по-друге, їх поточні і перспективні наслідки, виклики, ризики і загрози на всіх рівнях відносин (особи, суб'єкта господарювання, регіону, галузі, національного господарства); по-третє, чинники, які безпосередньо та опосередковано впливають на розвиток електронних платежів і розрахунків; по-четверте, умови активізації факторів-стимуляторів та пригнічення чинників-дестимуляторів; по-п'яте механізми, інструменти та засоби державної політики розвитку і реалізації потенціалу електронних платежів [5, с. 98].

Відтак, одне з провідних місць відводиться чинникам, факторам й умовам розвитку електронних платежів. Розумінню їх характеру в значній мірі сприяє узагальнення еволюції (етапізації) електронних розрахунків у грошовій сфері. Такими віхами стали: започаткування телеграфних переказів коштів (1918 р.); активне використання банківськими установами електронних переказів та пов'язаних зі ними операцій і розрахунків (кліринг, автоматизовані розрахункові палати, кредитні картки, електронні

трансферти) (1960–1970 рр.); створення першого електронного банку DigiCash (1984 р.); утворення й розвиток електронних платіжних систем, як корпоративних, так і приватних, а також інтеграція до процесів їх використання населення і суб'єктів господарювання (1980–2000 рр.); започаткування використання електронних грошей, зокрема Network money (2000 р. до сьогодні) [7, с. 14–23].

Якщо накласти вказану послідовність на тренди розвитку автоматизованих та інформаційних систем, інформаційно-комунікаційних технологій, промислових революцій тощо, то стає зрозумілим, що прямим безпосереднім чинником розвитку електронних платежів слугують процеси цифрової трансформації економіки й суспільства, цифровізації бізнес-процесів та відносин в суспільстві. Про цифровізацію як фактор позитивних змін в національній і світовій економіці, зокрема в частині поширення цифрових відносин і комунікацій, електронних платежів йдеться у публікаціях [1; 2, с. 83–87; 3, с. 49–56].

При тому, супутнім трендом слід вважати розвиток, поширення і модернізацію інфраструктури цифрової економіки, що закономірно, адже сама по собі цифровізація ще не гарантує поширення її позитивних результатів у соціально-економічній системі [12, с. 14]. Для користування її перевагами і можливостями необхідна відповідна інфраструктура. Згідно Т. Штець, елементами повноцінної

інфраструктури цифровізації є наступні, згруповані за двома секторами: (1) комунікаційних засобів і технологій (апаратне забезпечення, програмні сервіси, інтелектуально-кадрове забезпечення, мережі передачі даних, засоби супутникового мобільного зв'язку, швидкосмугового доступу, віртуального обчислення, кібербезпеки, Інтернет речей, інтероперабельності, е-розрахунки, блокчейн, технологічні інновації, інфраструктура інтелектуальної власності, транзакційно-процесингова інфраструктура) та (2) інформаційних технологій (з елементами мобільних технологій, сховищ даних, промислових мереж, хмарних обчислень, технологій ідентифікації і довіри, VR/AR, кібербезпеки, штучного інтелекту, 3D-друку, Digital Twins, IoT платформ, Wearable-технологій, MES/APS/APC, SCADA/HMI, e-government та ін.) [11, с. 145].

Додамо, що вже на базі цифрової інфраструктури стає можливим застосування сучасних прогресивних цифрових технологій, як от технології імплантів, штучного інтелекту, робототехніки, блокчейну та криптовалюти, 3D-друку, розподілених обчислень, самокерованих машин, економіки спільного користування, нових технологій в енергетиці. Як можна констатувати за результатами опрацювання досліджень українських учених [6, с. 150–162; 8, с. 193–199], застосування сучасних прогресивних цифрових технологій

безальтернативна умова/чинник електрифікації грошового обігу, адже, власне, на їх основі він й відбувається. Попри те, зазначені та нові технології реалізують цілий спектр інших прямих функцій у цій сфері. Це і безпека інформації, і її трансфер, і конвертування, і захист мереж, і комунікації між мережами різного рівня довіри, і блокчейн [16, с. 23].

Формуючи теоретико-методологічні засади державного регулювання розвитку ринку електронних платежів, варто розуміти ті критерії, які, власне, вказують на те, що перебіг процесів може трактуватися саме як розвиток. Адже не завжди збільшення обсягів діяльності, а, відтак ринку, можна трактувати як розвиток. Якщо при тому погіршуються показники ефективності, то це, скоріше, спад, погіршення, занепад. Як на нашу думку, у підсумку аналізування результатів досліджень в частині розвитку ринку електронних платежів та його державного регулювання [4, с. 110–114; 5, с. 97–103] слід орієнтуватися на наступні наведені нижче критерії розвитку цього ринку (а, відтак, вектори, напрями державної політики в цій сфері) (рис. 1).

По-перше, це нарощення потенціалу суб'єктів ринку – надавачів електронних послуг. Йдеться, беззаперечно, про масштабування електронних платежів як в кількості послуг, так і в чисельності суб'єктів, яким вони надаються, обсягів у грошовому вираженні.

Рис. 1. Теоретико-методологічні аспекти державного регулювання розвитку ринку електронних платежів

Джерело: авторська розробка.

Про розвиток цього ринку також будуть свідчити покращення матеріально-технічного та техніко-технологічного стану суб'єктів –

надавачів цифрових фінансових послуг, збільшення капіталовкладень в інфраструктуру та покращення її технічних і

технологічних характеристик [11, с.143]. Додамо, що покращення ресурсного забезпечення діяльності банківських й інших фінансових установ також ознака розвитку досліджуваного ринку, особливо коли це стосується одного з ключових ресурсів – інтелектуально-кадрових. Це чинник якісної ефективної роботи, обґрунтування шляхів і засобів покращення якості послуг електронних платежів, розробки й впровадження інновацій у цій сфері [15, с. 19].

Формуючи теоретико–методологічні засади державного регулювання розвитку ринку електронних платежів, варто розуміти ті критерії, які, власне, вказують на те, що перебіг процесів може трактуватися саме як розвиток. Адже не завжди збільшення обсягів діяльності, а, відтак ринку, можна трактувати як розвиток. Якщо при тому погіршуються показники ефективності, то це, скоріше, спад, погіршення, занепад. Як на нашу думку, у підсумку аналізування результатів досліджень в частині розвитку ринку електронних платежів та його державного регулювання, слід орієнтуватися на наступні наведені нижче критерії розвитку цього ринку (а, відтак, вектори, напрями державної політики в цій сфері) [17, с. 21–22].

По–друге, це розширення місткості ринку. У більшості випадках нарощення масштабів ринку – ознака його розвитку. Відтак, цільовими орієнтирами державного регулювання поступу ринку електронних платежів у цьому векторі, як зазначається у [10, с. 173–180], слід розглядати результати

активностей (держави і фінансових установ) у царині покращення поінформованості населення та бізнесу про цифрові фінансові послуги, їх можливості і переваги, інструменти гарантування безпеки, а також нарощення попиту на електронні перекази, інші супутні до них послуги та продукти, що в підсумку забезпечує збільшення обсягів електронних платежів в економіці.

По–третє, це розширення продуктивної спроможності ринку електронних платежів передбачає внесок ринку і його суб'єктів в ефективізацію господарських процесів на різних рівнях (особи, домогосподарства, підприємства, сектора, галузі). Беззаперечно, що такими є фінансово-економічна ефективність, скорочення часових витрат і пришвидшення бізнес-процесів, підвищення рівня надійності платіжних операцій [14, с. 111].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ефективне державне регулювання ринку електронних платежів зумовлює потребу в розумінні факторів його розвитку як безпосередніх (стосуються процесів створення і поширення цифрових технологій, цифрових фінансових послуг, цифрової інфраструктури (група інфраструктурно–технічного і технологічного забезпечення, чинники цифрової трансформації, опорної інфраструктури і цифрових технологій)), так і суто ринкових (фінансово–економічні, соціально-демографічні, інвестиційно–інноваційні, виробничо–ресурсні та інші чинники середовища бізнесу) та

регулюючих (інституційно–правові, інституційно-організаційні, політико–ментальні) факторів. Практична апробація державного регулювання ринку електронних платежів потребує реалізації функцій аналізу, планування, реалізації й контролю (з відповідними для них елементами) для досягнення завдань державної

політики в цій сфері за векторами: нарощення потенціалу суб'єктів ринку – надавачів послуг; збільшення місткості ринку; розширення продуктивної спроможності ринку; посилення стійкості ринку; покращення умов для розвитку ринку; реалізація суспільно значимих функцій.

References

- Arkhireyska, N.V., Kuchkova, O.V. (2021). Modern trends in the payment market of Ukraine - cashless payments and electronic wallets. *Electronic scientific professional publication "Effective Economy"*, 6 [in Ukrainian].
- Bukharin, G. O. (2020). Research on approaches to regulatory regulation of the fintech industry using the example of regulating the activities of institutions – issuers of electronic money. *Prykarpatskyi yuridchyy visnyk*, 2, 83–87 [in Ukrainian].
- Vovchenko, O.S. (2022). Directions for the development of payment systems in Ukraine in the context of European integration. *Economic Visnyk*, 4, 49–56 [in Ukrainian].
- Demchenko, O.P., Tsiptsyura, O.Yu. (2021). Electronic money as an economic category in the field of electronic payments. *Azov Economic Bulletin*, 6, 110–114 [in Ukrainian].
- Evdokimova, M.O. (2020). Features of functioning and problematic issues of the development of the payment system of Ukraine. *Scientific view: economics and management*, 3, 97–102 [in Ukrainian].
- Knyazev, S. I. (2020). Smart industry: forming the basis of a new stage of economic growth in the world. *Business-Inform*, 4, 150–162 [in Ukrainian].
- Polishchuk, N. (2020). Development of national payment systems: problems and prospects. *Socio-economic problems and the state*, 2, 14–23 [in Ukrainian].
- Staverska, T.O., Litvinova, Y.I. (2024). The Evolution of Payment Systems: Innovations on the Path to the Digital Future. *Economy and Society*, 60 [in Ukrainian].
- Storozhylova, U. L., Vasyliiev, O. L. (2023). Application of modern digital technologies for the post-war restoration of Ukrainian enterprises. *Bulletin of the transport and industry economy*, 81, 193–199 [in Ukrainian].
- Khanin, I. G., Sopin, E. O. (2021). Electronic Payment Systems: Features of Functioning and Assessment of Economic Efficiency. *Problems of Economy*, 4, 173–180 [in Ukrainian].
- Shtets, T. F. (2021). *Derzhavne rehuliuivannia rozvytku sektora tsyfrovoy ekonomiky Ukrainy. Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
- Bindseil, Ulrich; Pantelopoulos, George (2022). A brief history of payment netting and settlement. *IBF Paper Series*. Vol. 2, 1–33.
- Bojjagani, S., Sastry, V.N., Chen, C.M., Kumari, S., Khan, M.K. (2021). Systematic survey of mobile payments, protocols, and security infrastructure. *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*. Vol. 1, 1–46.
- Chaveesuk, S., Khalid, B., Chaiyasoonthorn, W. (2021). Digital payment system innovations: A marketing perspective on intention and actual use in the retail sector. *Innovative Marketing*. Vol. 17, 109–123.
- Geva, B., (2020). *Electronic Payments: Guide on Legal and Regulatory Reforms and Best Practices for Developing Countries*. International Trade Centre. Vol. 1, 1–70.
- Heunis, Riana. (2021). The regulation of electronic payments in South Africa. *University of Pretoria*. Vol. 1, 1–47.
- Kapliar Karina. (2020). State regulation of internet banking in European countries. *Economics & Education*, Vol.7, 20–26.